Τὴ σκηνογραφία του ὁ Φωτιάδης τὴν παίρνει ἀπὸ χωριὰ κι' ἐξοχές. Ἀφτὸ συνήθως νομίζεται δεῖγμα ποιητικιᾶς ψυχῆς. Ποῦ παίρνεις τὶς σκηνές σου δὲ σημαίνει τίποτα· ὅ,τι σημαίνει εἶναι ἂν ἔζησες ἐκεῖ, ἂν εἶδες μὲ τὰ μάτια σου τὰ περιστατικὰ ποὺ ζουγραφίζεις. Ἀφτὸ ξεχωρίζει τὸν ἀληθινὸ καλλιτέχνη ἀπὸ τὸ σχολαστικό. Μπορεῖς νὰ γράφεις κλασικὰ ἢ ρωμαντικὰ ἢ λαϊκὰ ἢ σοφά, ἄμα ζουγραφίζεις ὅ,τι δὲν ἔζησες καὶ δὲν εἶδες, εἶσαι δάσκαλος σχολαστικὸς καὶ τίποτε ἄλλο· ἢ μπορεῖς νὰ ζουγραφίζεις ἀνθρώπους μὲ φράκα, χειροφιλήματα βασιλικά, ὅ,τι πεζότερο θαρρεῖ ὁ κόσμος, ἂν τὰ ξέρεις, καὶ μπαίνεις μέσα στὰ ψυχολογικά τους καὶ τὸ κοντύλι σου ἔχει τὴν τέχνη νὰν τοὺς δώσει τὰ σωστά τους χρώματα, εἶσαι ποιητής.

Γιὰ τοῦτο εἶναι τέχνη ἀληθινὴ τὰ Μυστικὰ τοῦ Φωτιάδη. Περιγράφουν ὅ,τι εἶδε καὶ μάλιστα ὅ,τι ἔζησε ὁ ἴδιος. Ἐκεῖ στὰ μετόχια του μέσα στὴν Ἀνατολὴ δὲν εἶδε μονχὰ τοὺς γεωργούς του, πάρα εἶμαι βέβκιος πὼς πῆρε καὶ τὸ τσαπί του κι' ἔσκαψε, τὴ βουκέντρα καὶ κέντησε, τὴ λιχνίστρα (ἂν τὸ λέν' ἔτσι τὸ σύνεργο) καὶ λίχνισε. Μπῆκε μέσα σὲ καλύβι καὶ κοιμήθηκε, εἶδε τοὺς ἁπλωμένους ἥσκιους τῆς λέφκας μὲ τὸ λιοβασίλεμα, εἶδε τὴ βρύση τὴ ζωτανὴ μὲ τὸ μελίσσι καὶ μὲ τὶς κοπέλλες (μελίσσι πιὸ σπαρταριστὸ ἀκόμα) καὶ τὴ στερεμένη βρύση μὲ τὸν πιστό της κισσό, τὸ στερνό της φίλο. Ἂν καὶ πολὺ διαφορετικὸς ὡς πρὸς τὸ ὕφος, ὅμως ὡς πρὸς τοῦτο, ὡς πρὸς τὴν ἀληθινὴ πεῖρα, ὁ Φωτιάδης μιάζει πολὺ τοῦ Κρουστάλη, τοῦ ζουγράφου τῆς στάνης.

Εἴπαμε παραπάνου πὼς κατὰ τὸν κ. Ζητουνιάτη ὁ Φωτιάδης ἄρχισε ἀργὰ νὰ γράφει. Σὰν ξαναδιαβάζω τοὺς στίχους του, μᾶλλον πιστεύω πὼς ἔγραψε καὶ νωρίς. Γιατὶ μοῦ φαίνουνται διὸ εἰδῶν τὰ Μυστικά του. Μερικὰ μ' ὅλη τους τὴν ψιλοδουλιά (*) δείχνουν ἀκόμα δισταχτικὸ κι' ἀβέβαιο τὸ χέρι, μερικὰ τὸ δείχνουν γυμνασμένο καὶ ποὺ ξέρει μὲ μονοκοντυλιές νὰ σοῦ πλάθει κόσμο. Ὡς τόσο ἐγὼ δὲν κρίνω ποτές μου τὸν καλλιτέχνη ἀπὸ τὰ μέτριά του· τὸν κρίνω πάντα ἀπὸ τὰ καλά του. Ἡ Σαπφὼ γιὰ μένα Σαπφὼ θὰ μείνει ἀφοῦ ἔγραψε τὸ

Δέδυκε μὲν ἀ Σελάννα
Καὶ Πληΐαδες, μέσαι δὲ
Νύκτες, παρὰ δ' ἔρχετ' ὥρα,
Ἔγω δὲ μόνα κατεύδω.

(*) Πρβ. σελ. 4 «κι' ὁ νοῦς μου ἄθελα τρέχει».

Ἂν ἄβριο ἀπὸ τὰ σκοπίδια τοῦ Μιστριοῦ βγάλουν ὁλόκληρους τόμους τῆς Σκπφὼς μὲ στίχους σὰν τοῦ Ἀπολλώνιου τοῦ Ῥόδιου, γιὰ μένα ἡ καλλιτέχνισσα ποὺ ἔγραψε

Δέδυκε μὲν ἀ Σελάννα

θὰ εἶναι πάντα ὁ τελειότερος λυρικὸς ποιητὴς ποὺ γέννησε ὁ κόσμος.

Μερικοὶ στίχοι τῶν Ἀνοιχτῶν Μυστικῶν, ἂν τὸ ἔθνος μας ἀγκπᾶ τὴν ποίηση στὴ γλῶσσα του — ἀφτὸ εἶναι ἀκόμα ζήτημα — ἔπρεπε νὰ μείνουν κλασσικοί. Τί παρκστατικώτερο ἀπὸ τῆς καλύβας τὴν περιγραφὴ ποὺ

Ἔχει καὶ δυὸ ἀξετίμητα δυὸ κάδρα ἀληθινά,
Τὰ δυό του τὰ παράθυρα ποὺ βλέπουν τὰ βουνά.

Σ' ἄλλους στίχους ἀκοῦς, νομίζεις, τῆς βρύσης τὸ μουρμουρητὸ μέσα στὴ σιγαλιά

Λὲς καὶ ψυχὴ καμιὰ δὲν ἔχει
Τὸ ρημωμένο τὸ χωριό,
Καὶ μόνο ἡ βρύση σιγοτρέχει
Μέσα στὸ δρόμο τὸ μικρό.

Ἂ θέλετε καὶ χωρατά, δρίστε ἕνα χωρατὸ καλόκαρδο καὶ χαμόγελο πρώτης σειρᾶς

Μὰ σύ, γενάτε, ποὺ χτυπᾶς
Καὶ δὲν ἀκοῦς ὡστόσο,
Ὅταν θαμπώσουν τὰ βουνὰ
Στὸ λύκο θὰ σὲ δώσω.

Θέλετε καὶ μῖσος, νὰ πῶς τὸ δηλώνεις μὲ στίχο ποὺ θὰ σοῦ τὸν ζούλεβε κι' ὁ Ὁράτιος, τὸ στίχο πρὸς τὴ Κατσάντρα, τὸ βαπόρι ποὺ ἀδικοπνίγηκε μέσα στὸ λιμάνι τῆς Σμύρνης

Τὶς φλόγες ποὺ σὲ δούλεψαν ὁ Χάρος τὶς φυσοῦσε.

Οἱ συγκινητικότεροι ὅμως καὶ ποιητικότεροι τοῦ Φωτιάδη στίχοι εἶναι ἐκεῖ ποὺ λέει τῆς ἀγάπης του (τὴν ξέρω τὴν ἀγάπη του, τῆς ἀξίζουνε χίλιες ἀγάπες), Ἔλα νὰ πᾶμε καὶ

Ν' ἀκούσουμε στὴ ρεματιὰ τὸ τρίξιμο τοῦ μύλου
Καὶ τ' ἀξινιοῦ τὸ χτύπημα καὶ τὴ φωνὴ τοῦ γρύλου,
Καὶ μὲ τὸ ἡλιοβασίλεμα στὸ δρόμο μας νὰ δοῦμε
Μαζὶ μαζὶ τοὺς ἥσκιους μας τὴν ὥρα ποὺ γυρνοῦμε.

Ἀφτὸ κανεὶς πολὺ δὲν κατόρθωσε νὰν τὸ πεῖ

Παιδιά, ἡ Σμύρνη ἔχει ἔχει. Ἔχει τὸ Φωτιάδη, τὸ Σεφεριάδη, τὸν Ἐμμανουηλίδη, τὸν Ἀναστασιάδη (*) τὸ Βασιλακκη. Ἔχει κι ἄλλους.

(*) Τὸ μόνο τους κακὸ εἶναι ἀφτὴ ἡ κατάληξη σὲ.. άδης! Γιατὶ νὰ μὴ γίνουν ὅλοι τους γλοῦδες; Φώτογλους, Σεφέρογλους, Μανουήλογλους, Ἀναστάσογλους. Τώρα μὲ τὸ σύνταγμα.

(Ἔχει καὶ μιὰ μαργιόλα, ἂ τὴ μάγισσα!) Μιὰ μέρα ἴσως μᾶς βγεῖ ἀρχηγίνα. Ἄμποτες!

ΛΕΚΑΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

ΡΩΤΗΜΑ

Ἀγγέλοι μοῦπανε κρυφά, στὴ γῆ ταξιδεμένοι·
—Ὦ κόρη, κάποιο ἀτέλειωτο τραγοῦδι τραγουδᾶμε
Γιὰ τὴν Ἀγάπη τὴν καλή, τὴν οὐρανοκλεμμένη,
Ἔλα τραγούδησε μαζύ, κ' εἶπα κ' ἐγώ: Φοβᾶμαι...

Καὶ μοῦπαν κάποια λούλουδα:—Σὲ λαγκαδιὲς καὶ σ' ὄρη
Τὴ χάρη μας τὴ ντροπαλή, τὸ μύρο μας σκορπᾶμε
Γιὰ τὴν Ἀγάπη μοναχά· ἔλα μαζύ μας, κόρη,
Τὴν ὀμορφιά μας νὰ χαρῆς κ' εἶπα κ' ἐγώ — Φοβᾶμαι...

—Πότε θὲ νἀρθῆς; μοῦπανε τἀστέρια 'πὸ τὰ οὐράνια,
Κείνη μᾶς κάνει ἁρμονικὰ κ' αἰώνια νὰ γυρνᾶμε
Στὸ γαλαζένιο τἄπειρο, ἡ ἀγάπη μας ἡ σπάνια,
Ποῦναι ἁρμονία, κῦμα, φῶς.. κ' εἶπα κ' ἐγώ—Φοβᾶμαι...

Γενεύη. *ΜΕΛΠΩ*

ΑΠΟ ΤΟΝ Ἁ'ΛΗΤΗ, ΣΚΙΤΣΑ

Η ΤΡΕΛΛΗ

Εἶταν οἱ μέρες τοῦ τρυγητοῦ στὴ μεσημβρινὴ Γαλλία. Ἡ ἐξοχή μας μακρια ἀπὸ τὰ χωριὰ — στὴ μέση ἀπὸ τρια χωρια. Ρ.ζόλοφοι πλαϊ μας καὶ κάτου ἡ Μεσόγειος. Διάφανοι οἱ λόφοι σὰν τῆς Πατρίδας μου, καλή. Γραμμὲς ποὺ πάσκουν ἐνταντικὰ τῆς Τέχνης τὸ σκῆμα νὰ παρουν. Ὧρες την ἀγωνία τους γρικᾶς πρὸς τὸν ὁρίζοντα νὰ χάνεται. Ὧρες παράκλητη νὰ κάνουν πρὸς κάποιον τεχνίτη ποὺ προσδυκιέται μοναχὰ καὶ δὲν ἔρχεται, πρὸς κάποιον παρκμυθένιο Φειδία ἀνεπαντεχο.

Εὐεργετικὸς ὁ ἥλιος σήμερα γιὰ μᾶς καὶ νὰ τὸν γλεντήσουμε θὰ πρέπει μας. Ὡραῖα εἶναι τ' ἀμπέλια δεξόζερβα καὶ πιὸ ὡραῖες ἀκόμα οἱ χωριάτισσες ποὺ τρυγοῦν τὰ σταφύλια. Διονυσιακὰ ὄνειρα πετοῦνε γύρωθέ μας σὰν τὰ πουλιά. Τὰ ξανοίγεις τὰ ὄνειρα ἀπὸ κλαρὶ σὲ κλαρί, νὰ πουρπουλίζουν τῶν ἄγγελων; Ἀμιλητη τράβα καὶ κρῦψε τὴ συγκίνησή σου Καπου ἐδῶ σήμερα θεοὶ παλιοὶ κρυφὰ μᾶς εὐλογᾶνε.

Πᾶμε. Ἀκροθαλασσο θέλω σήμερα Καβούρια νὰ μαζέψουμε καὶ τὸ ἀγέρι τὸ ζωοφόρο τῆς θαλασσας ἐφραντικὰ νὰ μᾶς ζώση. Τὸ δρόμο τῆς ἀκρογιαλιᾶς νὰ πάρουμε κι ἂς μὴ μᾶς νοιάζη ποὺ θὰ μᾶς βγάλη.

νεται μέσα σ' αὐτή, οὔτε τὴ μέλει, οὔτε δίνει προσοχὴ ἡ Κούλα. Ἀ; γκρινιάζ' ἡ Μαριώ, ἂς λυόνη ἡ Φρόσω στὰ πόδια της, αὐτὴ πῶς νὰ σωθῆ μοναχα.

Κοντὰ σ' αὐτὰ ὅμως δὲν προσέχει κ' ἕνα ἄλλο. Μέσα στὸ ἴδιο χάρβαλο τῆς κούλιας, ποὺ ἡ Κούλα δὲ βλέπει τὴν ὥρα νὰ βρεθῆ μακρια του, μεγάλωσε καὶ μούστωσε κ' ἕν' ἄλλο πλάσμα, ταπεινὸ καὶ περιφρονημένο, μὰ ὁλόδροσο κι ὁλόγιομο, ἡ Παναγιούλα, ἡ ἀρφανὴ τῆς πλύστρας ἀπὸ τὴ λασπόπολη. Τὸ μάτι της τὴν παίρνει κάποτε νὰ παραστέκη κ' ἐκείνη ἀπ' τἄλλο τὸ παραθυρο στὰ γέλια τῶν δασκάλων στὸ βελούχι, συχνὰ δὲν τῆς ἀρέσει αὐτό, τὴν ἐνοχλεῖ καὶ θέλει νὰ τὴ διώξη, μὰ ἀπ' τἄλλο μέρος θυμᾶται πὼς τὴ χρειάζεται γιὰ νὰ παγαίνει τὰ μπουκέτα της κι ἄλλες κρυφὲς παραγγελίες στὸ Φωτούλα Τυπιγάδα καὶ φοβᾶται νὰ τὴν ἀποπάρη, νὰ τὰ χαλάση καὶ μ' αὐτή. Τῆς φτάνει τὸ φάγωμα μὲ τὴ Μαριὼ νυχτόημερα. Μὰ δὲν κοιτάζει κιόλα πὼς ἡ ἀρφανὴ τῆς πλύστρας δὲν κατεβαίνει πιὰ ἀσυγύριστη στὴν πόλη, δὲν ξαφνιζεται διόλου γιατὶ κ' ἐκείνη χτενίζει τώρα τὰ μαλλιὰ τἀπόγιομα πρὶν νὰ καθήση μὲ τὸ πλέξιμό της στἄλλο τὸ παράθυρο καὶ σὰ νὰ μὴν ἀκούη τὴ Μαριὼ ποὺ τῆς κάνει τὸν τέλο, ἂν τύχη νὰ τὴ δῆ νὰ φοράη τὸ καλὸ φουστανι της γιὰ νὰ πάη στο φούρνο, ἢ νὰ σαρωνη τὴν αὐλὴ παπουτσωμένη.

«Μαγκούφα· σὲ ξεμυάλισε καὶ σένα τὸ βελούχι!»

Κ' ἡ Παναγιούλα τρώει τὸν κατακέφαλο χωρὶς νὰ βγάλη τσιμουδιά, μὰ μήτε τὸ φουστανι ἢ τὰ παπούτσια. Ἡ ἀρφανὴ τῆς πλύστρας τοῦ Θώμου Κρανιὰ σὰ νὰ μὴ γελιέται ἀπ' τἀλληθώρισμα τοῦ δάσκαλου μὲ τὸ μακρὺ παλτό.

* * *

Μὰ ἤρθε ὁ Ἀλωνάρης, ἔκλεισε τὸ σκολειὸ κι ὁ δάσκαλος πάει νὰ ξεκαλοκαριαση στὸ χωριό του. Τὸ βελούχι κι ὁ κόσμος ὅλος ρήμαξε γιὰ τὴν Κούλα. Ἡ καρδιά της τρέμει ὅσο νάρθη ὁ Αὔγουστος νὰ μάθη, νὰ σιγουρευτῆ πὼς δε μετάθεσαν τὸ δάσκαλο. Καὶ δὲν τὸν μετάθεσαν. Μὰ ὁ χυνόπωρος ποὺ τὸν ξανάφερε δροσερὸ κ' ἡλιοκαμένο ἔφερε καὶ τὰ σύγνεφα καὶ τὶς βροχὲς μαζὶ καὶ μὲ τὰ πρώτα βοριαδακια τὸ βελούχι κλείστηκε. Μονχὴ παρηγοριὰ τῆς Κούλας μένει τὸ πέρασμα τἀγαπημένου της στὸ δρόμο. Μὰ πόσες φορὲς τὴ μέρα μπορεῖ νὰ περνάη ὁ μαύρος δάσκαλος; Καὶ μήπως κιόλα τὸ πέρασμα ἀπ' τὴν κούλια εἶν' εὔκολο γιὰ τὸν καθέναν, σαν ἀρχίσουν οἱ βροχὲς τοῦ σαραντάημερου καὶ σὰν ἀναγλυτσάη ὁ ὄχτος τἀκροπόταμου; Γιὰ νὰ περάση κανεὶς τὴ γλήνα του χρειαζεται κότσα γερά, ὅταν μάλιστα τὰ ματια πρεπει νὰ κοιτάνε σύνωρα καὶ στὰ παραθυρα τῆς κούλιας. «Ἀγκπη, που νὰ σκιάζεται τὴ λάσπη ποιός τὴν εἶδε, ποιός τὴν ἄκουσε!» ἀγαναχτεῖ μὲ δικιο ἡ Κούλα μέσα της, ὅταν περνάνε μιὰ δυὸ μέρες κι ὁ δασκαλος δὲ φαίνεται. Μα ὅταν τὸν ξαγναντίζει βουτημένον ὡς τὰ μπούνια μὲς τὶς λαστες, πιτσιλισμενο ἴσαμε ἀπανω ὡς τοὺς ὤμους τὸ μακρὺ παλτό, ὅταν ἀπὸ τὸ βούτημα ποὺ θωρεῖ νὰ κάνη τὸ πόδι τἀγαπητικοῦ στὶς λούμπες, ἀπ' τὸ σκόνταμα του στον ὄχτο ἐδώ, ἀπ' τὸ γλύστρημά του παρακεῖ στὴ γλήνα ἀνκκαλύπτει πὼς κ' ἡ ματιά του κοντα στἀλληθώρισμα εἶναι καὶ κοντοβέτη, λύπη γεμίζει τὴν καρδιά της καὶ δὲν ξέρει ποιόν νὰ πρωτοκλαψη, τὸ δυστυχή, ποὺ ἀγωνίζεται νὰ ξεκολήση ἀπὸ τὸ βούλκο κάτω ἀπ' τὸ παραθύρι της, ἢ τὴ δική της μοίρα, ποὺ τὴν ἔριξε σ' αὐτόν;

Ἀπελπισμενη, σωριάζεται σὲ μιὰ γωνιὰ καὶ κλαίει τὴν κακή της μοιρα. Ἡ θυγατέρα τοῦ Θώμου Κρανιά, ἡ ἀδερφὴ τἀξιωματικοῦ, ἡ Κούλα ἡ